

OCHRONA ROŚLIN I GRZYBÓW

Murawy kserotermiczne na lessowych zboczach doliny Wisły w Morsku koło Koszyc

W odległości około 3 km na południe od Koszyc dolinę meandrującej Wisły ograniczają strome, wysokie na osiemdziesiąt metrów i eksponowane na południe lessowe zbocza. Rozciągają się one na długości około 5 km pomiędzy miejscowościami Morsko i Witów. Spod pokrywy lessowej odsłaniają się tu mioceńskie ropy i żwiry (Cabaj, Nowak 1986). Na stromych zboczach na glebach brunatnych wykształciły się siedliska wybitnie suche i ciepłe, czemu sprzyjał również mezoklimat; obszar ten leży w regionie klimatów kotlin podgórskich i podregionie doliny Wisły (Paszyński, Kluge 1986).

Warunki siedliskowe omawianych zboczy sprzyjają wykształceniu specyficznej roślinności kserotermicznej. Stwierdzono tu występowanie 75 gatunków kserotermicznych. Wśród nich jest wiele roślin interesujących pod względem geograficznym. Rosną tu zarówno przedstawiciele podelementu pontyjsko-pannońskiego (dzwonek syberyjski *Campanula sibirica*, ślázówka turyngska *Lavatera thuringiaca*, driakiew żółtawa *Scabiosa ochroleuca*), jak i submediterrańskiego (perz siny *Agropyron intermedium*), a także subpotyjskiego (wiązówka bulwkowa *Filipendula vulgaris*, strzęplica nadobna *Koeleria macrantha*, lucerna sierpowata *Medicago falcata*, tymotka Boehmera *Phleum phleoides*, czyściec prosty *Stachys recta*).

Rośliny chronione są tu nieliczne. W murawie na zboczu rośnie jedynie częściowo chroniona wilżyna ciernista *Ononis spinosa*. Natomiast u podnóży zbocza, w wilgotnym miejscu znaleziono obfite stanowisko skrzypu olbrzymiego *Equisetum telmateia*, podlegającego całkowitej ochronie. Najbliższe stanowisko tej rośliny, położone około 4 km na wschód, znajduje się w miejscowości Skałka w dolinie Wisły (Głowacki 1984). Tu skrzyp olbrzymi rośnie również u podnóży wysokiej skarpy. Ciekawa rzecz, że nie został on odszukany podczas badań prowadzonych przez Dubiela (2000) po drugiej stronie Wisły, na terenie Puszczy Niepołomickiej, pomimo że był tam notowany w ubiegłym stuleciu (Krupa 1877).

Ryc. 1. Wysokie skarpy doliny Wisły w Morsku. – High escarpments of the Vistula River valley in Morsko. Fot. Krystyna T o w p a s z

Według klasyfikacji fitosocjologicznej murawy kserotermiczne porastające strome zbocza doliny Wisły w okolicach Koszyc reprezentują klasę *Festuco-Brometea*, rząd *Festucetalia valesiaceae* i związek *Cirsio-Brachypodium pinnati*. Najbardziej rozpowszechnionym zespołem jest tu „step kwietny” *Thalictro-Salvietum pratensis*. Z gatunków dla niego charakterystycznych obficie występują: perz siny, a także szalwia łąkowa *Salvia pratensis*, lucerna sierpowata, sierpnica pospolita *Falcaria vulgaris*, poziomka twardawa *Fragaria viridis* i rutewka mniejsza *Thalictrum minus*. Zespół ten zajmuje centralną część zboczy o słabszym nachyleniu (20–30°). W niektórych jego płatach dominuje kłosownica pierzasta *Brachypodium pinnatum*. Spośród innych gatunków charakterystycznych dla klasy *Festuco-Brometea* rosną tu również: driakiew żółtawa *Scabiosa ochroleuca*, pięciornik piaskowy *Potentilla arenaria*, stokłosa bezostna *Bromus inermis*, marzanka pogórkowa *Asperula cynanchica*, goździk kartuzek *Dianthus carthusianorum*, dziewanna firletkowa *Verbascum lychnitis* i bylica polna *Artemisia campestris*. W górnej części, tuż pod wierzchowiną, zbocza stają się bardzo strome (nachylenie dochodzi nawet do 60–80°). Tworzą się na nich zerwy, a na osypującej się, suchej glebie wykształca się rozluźniona murawa, w której dominuje zbiorowisko składające się głównie z traw: strzęplicy nadobnej

i kostrzewy bruzdkowanej *Festuca rupicola* oraz miejscami z tymotki Boehmera. Tu często pojawia się rzadka roślina – lepnik zwyczajny *Lappula squarrosa*.

Opisana skarpa z murawami kserotermicznymi stanowi urozmaicenie w monotonnym i płaskim krajobrazie doliny Wisły. Oprócz walorów estetycznych jest ona niezwykle cenna z naukowego punktu widzenia, ze względu na obecność licznej grupy gatunków kserotermicznych; ma też dużą wartość dydaktyczną. W chwili obecnej nie jest zagrożona sukcesją z powodu wypalania i w mniejszym stopniu (tylko w dolnej części zboczy) – wypasania. Jedynie w miejscu kontaktu zboczy z wierzchowiną rozwija się pas zarośli z wiązem polnym *Ulmus minor*.

Wysokie zbocza doliny Wisły w Morsku i Witowie były też przedmiotem badań geologicznych, w wyniku których uznano je za obiekty godne ochrony (Gradziński, Unrug 1959, Cabaj, Nowak 1986).

Ze względu na całokształt walorów ogólnoprzyrodniczych, omawianą skarpe należałoby objąć ochroną w formie użytku ekologicznego.

Krystyna T o w p a s z, Małgorzata K o t a ń s k a

PIŚMIENNICTWO

C a b a j W., N o w a k A. W. 1986. Rzeźba Niecki Nidziańskiej. Studia Ośr. Dok. Fizjogr. PAN 14: 119–208, Kraków.

D u b i e l E. 2000. Historia badań i zmiany we florze roślin naczyniowych Puszczy Niepołomickiej. Chrońmy Przyr. Ojcz. 56, 1: 37–54.

G ł o w a c k i Z. 1984. Interesująca roślinność skarpy w okolicy wsi Skalka i jej antropogeniczne zmiany. Zesz. Nauk. WSR-P, ser. Przyr. 4: 177–187.

G r a d z i ń s k i R., U n r u g R. 1959. Geneza i wiek „serii witowskiej”. Roczn. Pol. Tow. Geol. 29 (2): 181–195.

K r u p a J. 1877. Wykaz roślin zebranych w obrębie W. Ks. Krakowskiego oraz w Puszczy Niepołomickiej w r. 1876. Spraw. Kom. Fizjogr. 11: 84–128.

P a s z y ń s k i J., K l u g e M. 1986. Klimat Niecki Nidziańskiej. Studia Ośr. Dok. Fizjogr. PAN 14: 211–238, Kraków.

T o w p a s z K. 1994. Interesująca roślinność kserotermiczna w Hebdomie koło Nowego Brzeska. Chrońmy Przyr. Ojcz. 50, 4: 88–91.